

Recht uit het hart

[Origineel Frans¹]

Tijdens een bijeenkomst van de leden van de beweging in Heerlen, Nederland, gehouden op 15 november 1986, heeft Alvine de Vos van Steenwijk deze boodschap van Joseph Wresinski gepresenteerd. Wresinski legt daarin uit waarom hij de slogan 'Recht uit het hart' heeft voorgesteld voor de campagne van 1987. Met deze campagne vierde de beweging tevens de dertigste verjaardag van haar oprichting. Het hoogtepunt was de inhuldiging van de gedenksteen ter ere van de slachtoffers van schrijnende armoede, op 17 oktober 1987, op het Plein van de Burgerlijke Vrijheden en de Rechten van de Mens, in Parijs.

Het recht van onze wetten is niet het recht uit het hart

'Hoe kunnen mensen de lijdensweg van mijn kinderen op school aanzien zonder zelf pijn aan het hart te hebben?' 'Hoe kan een werkgever het over zijn hart verkrijgen om mijn man op straat te zetten?' 'Hoe kan een maatschappelijk werkster het hart hebben om me te beschuldigen dat ik geen goede moeder ben?' De echte jammerkreet die de gezinnen, die jullie, gezinnen uit Nederland, ons toeroepen, is: 'Hoe kunnen ze het over hun hart krijgen om ons pijn te doen, om ons te minachten, om ons steeds weer te laten voelen dat wij minder zijn?'

'Dat is onrechtvaardig; dat is het eerste en ergste onrecht dat ons wordt aangedaan' zeggen jullie dikwijls wanneer ik jullie op de boerderij in Wijhe ontmoet. Het onrecht dat het eerst moet verdwijnen is het onrecht dat mensen in hun hart dragen. Het brengt mensen ertoe te denken dat ze beter zijn dan een ander en het recht hebben om een medemens te minachten.

Ik denk aan die moeder uit Coevorden. Ze vertelde mij hoe ze als meisje met haar ouders op een woonboot woonde. *'Het was goed bij ons en het was er ook schoon, maar de mensen in de stad wilden dat niet geloven. Ze keken op ons neer en dachten dat het bij ons vuil en rommelig was, en daarom mochten kinderen uit mijn klas niet bij mij komen spelen.'*

Dat onrecht in het hart, dat onrecht in de manier waarop mensen uit haar omgeving naar haar keken, maakt dat het meisje van toen dat nu zelf moeder geworden is, alle andere vormen van onrecht begrepen heeft, ook het onrecht in wetgeving en voorzieningen. Nu begrijpt ze waarom ze met haar hele gezin in een woning moet zitten die al langer dan tien jaar op renovatie wacht. Het ene na het andere jaar moet ze wachten, omdat de stad moet bezuinigen. En steeds is het haar straat die van de gemeentelijke begroting wordt geschrapt.

Het is onrecht is des te schrijnender; want gezinnen die hogere huren betalen, worden door de stad wel beter gehuisvest. Maar de moeder begrijpt best waar dat onrecht in het beheer van de stad vandaan komt. De ambtenaren in de kantoren van het Stadhuis die het dossier onder hun hoede hebben, waren kind toen zij ook nog kind was. Vanaf hun schooltijd werd hen al verteld dat er op de woonboten geen nette mensen leefden en kinderen met wie je beter niet moest spelen. Als kind is de ambtenaren niet de rechtvaardigheid in het hart bijgebracht zodat je ieder ander kind als een broer, een vriend beschouwt.

Hoe zouden die ambtenaren dan, op de dag van vandaag, rechtvaardigheid in hun dossiers kunnen hebben in de regels die ze vaststellen?

De moeder uit Coevorden die ons dit alles met eenvoudige woorden heeft uitgelegd, zei me verder ook nog het volgende: *'Over al deze dingen heb ik jarenlang met niemand kunnen spreken. Nu en hier, op de boerderij, kan ik vertellen wat ik allemaal heb meegemaakt. Want hier tref ik mensen aan wie je alles kunt zeggen.'*

Mensenrechten, allereerst een zaak van mensen.

Waarom kun je aan mensen op 't Zwervel en ook elders in de beweging alles zeggen? Het is omdat ze hartstochtelijk graag willen luisteren, begrijpen en delen. En ze hebben gerechtigheid niet alleen in hun hoofd of spreken er met mooie woorden over, maar ze behartigen gerechtigheid. Het gevoel voor

¹ Ongepubliceerde tekst. Archief Joseph Wresinski Centrum, ATD-CJW 0779/40.

rechtvaardigheid zit diep in hun hart. Recht uit het hart maakt dat wanneer een medemens pijn heeft, jezelf ook pijn lijdt; als een ander vernederd wordt, dan voel je zelf die vernedering ook.

Ik heb het hier over die vrijwilligers, die volontairs die jullie terecht '*permanente werkers*' noemen. Waarom noemen we die mannen en vrouwen 'permanent'? Ze zijn 'permanent' in de behartiging van het recht. Overdag werken ze, gaan ze aan de slag en leven ze met de gezinnen. 's Nachts liggen ze nog wakker; ze zijn bezorgd dat ze nog niet genoeg moeite hebben gedaan. Ze maken zich zorgen over wat ze de volgende morgen moeten ondernemen, om een einde te maken aan het onrecht dat in de harten van de mensen heerst. Want dan pas zal er ook, heel zeker, een einde komen aan het onrecht in onze wetten en voorzieningen.

Deze 'permanente werkers', volontairs, hebben van de gezinnen van de Vierde Wereld geleerd dat extreme armoede de meest totale schending van de Rechten van de Mens betekent.

In de Vierde Wereld kunnen mensen geen recht doen gelden op goed onderwijs, op scholing of werk. Ze hebben geen recht op vrije keuze van woonplaats of plek waar ze willen wonen. En ze hebben geen middelen gekregen om zich te verenigen in een organisatie van eigen keuze. '*De anderen zien ons niet eens staan, ze doen alsof we niet bestaan.*' Hoe kan er voor mensen die niemand ziet staan, ook maar een klein plekje zijn in onze vakbonden en politieke partijen, in onze kerken, in onze particuliere organisaties?

Schrijnende armoede is een schending van alle mensenrechten tegelijk of het nu gaat om politieke, economische, sociale of culturele rechten. Wij, gezinnen, volontairs en medestanders hebben dat samen leren begrijpen. En zo is in een dertigtal jaren de beweging ATD Vierde Wereld, een beweging die opkomt voor de Rechten van de Mens, groter en sterker geworden. Maar mensenrechtenorganisaties bestaan in groten getale overal ter wereld. Zijn wij er een onder vele of zijn wij anders?

Ik denk dat wij vanwege jullie, gezinnen van de Vierde Wereld, niet helemaal een organisatie zijn zoals iedere andere. Waarom? Want de Rechten van de Mens zijn voor ons pas werkelijk de rechten van alle mensen als ze op de eerste plaats zelfs voor het meest behoeftige, het meest vergeten en meest buitengesloten gezin gewaarborgd zijn. En voor ons zullen de mensenrechten alleen dan voor de toekomst veilig gesteld zijn als we ze niet alleen hier en daar in geschreven regels vastleggen, maar op de eerste plaats in onze harten, in ons persoonlijk leven en dat van onze kinderen verankeren.

Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog zijn er in onze West-Europese landen inderdaad enorme vorderingen gemaakt op het vlak van de mensenrechten. Niemand zal dat ontkennen. Onze landen hebben goede wetgevingen opgesteld. Maar de Nederlanders, de Belgen, de Duitsers, de Britten hebben het ideaal van 'recht uit het hart' niet vastgehouden. Stapje voor stapje, zijn ze tot de overtuiging gekomen dat rechtvaardigheid puur tot een zaak van wetgeving en regels zou kunnen worden teruggebracht.

De Rechten van de Mens waren nochtans in de harten van de mensen uitgezaaid. Mensen hebben er voor gevochten, omdat ze diep in hun hart geloofden in de unieke waarde van elk mens. En beetje bij beetje, zonder dat we het in de gaten hadden, hebben wij van deze zaak van de mens voor de mens, van deze zaak van hart en geloof in de mens, een aangelegenheid gemaakt die uitsluitend de politieke en juridische structuren in onze samenlevingen zou betreffen.

Daardoor kwamen onze harten niet langer in opstand, wanneer we een familie in een krotwoning zagen wonen, met diep ongelukkige kinderen die naar klassen van het bijzonder onderwijs werden verstoten. Er was geen '*recht meer in ons hart*' en we hebben getolereerd dat dat ouders, kinderen, arbeiders diep ongelukkig waren.

ATD Vierde Wereld heeft de taak om de ware geschiedenis van de Rechten van de Mens in herinnering te brengen. De families van de Vierde Wereld herinneren ons er aan dat we de draad van deze geschiedenis weer moeten oppakken; het gaat om een ideaal dat in het hart van de mensen is ontstaan, omdat ze liefde voor de mensheid hadden. De Rechten van de Mens zijn een zaak van het hart, van geloof in de mens en van beschaving. Een zaak van mensen, een zaak tussen mensen: mannen en vrouwen die geloven dat het hun zaak is, hun reden van bestaan, vormen samen het volontariaat. En de gezinnen vinden dat zij hen alles kunnen zeggen over de pijn en het lijden dat het onrecht van het hart toebrengt. Zulk onrecht is veel grievender nog dan het lijden dat alleen het onrecht van de wetten en regels tweeweg brengt.